

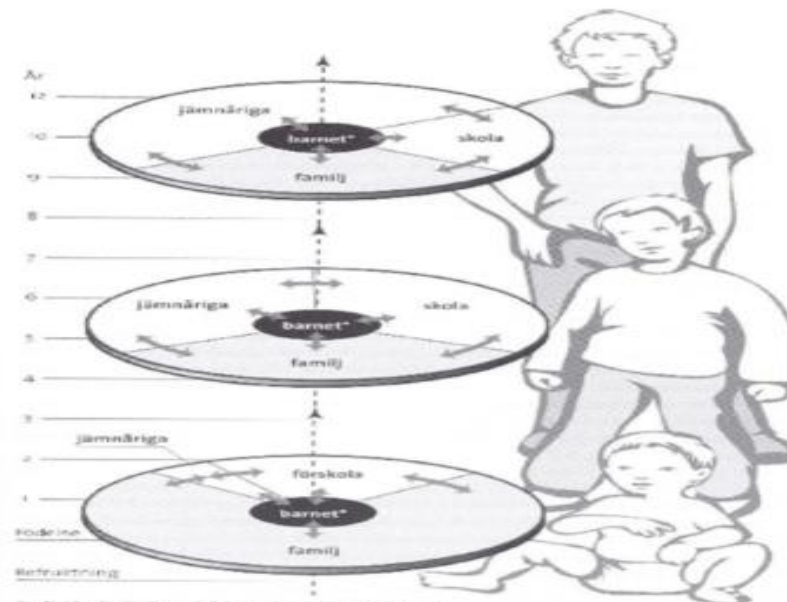
Socioemotionell och kognitiv utveckling 0-6 år

Utgångspunkter

Bild 1. Den transaktionella modellen beskriver samspillet mellan barnet och dess omgivning och hur det påverkar över tid samt leder till ett visst resultat.

- Tiden ses som en viktig faktor för hur utvecklingen gestaltar sig.
- Barnets egenskaper kan sägas vara både orsak till och effekt av miljöns bemötande och vice versa.
- Ingen enskild biologisk eller miljömässig faktor kan ensam förklara barnets symtombild.
- Barn och föräldrar lever inte i ett vakuum.

Figur 1. Den transaktionella modellen (bearbetad efter Wenar, 1990).

All tidig utveckling sker i samspel med andra.

- Hjärnan är konstruerad för att utvecklas i samspel med andra, den förväntar sig samspel och stimulans.
- *"Theres ni such thing as a baby, only a baby and someon else... A baby can not exist alone, only as part of a relationship"* D.W Winnicott, 1964
- Föräldraskapet utvecklas i takt med barnet, en parallell process se Stern, Berg-Brodén, Inga Gustavsson mfl.
- Det kompetenta barnet – små barn kan och förstår mer än vi tror.

Vad är socio-emotionell utveckling?

- barnets begynnande förmåga att från födseln utveckla nära och trygga relationer till vuxna och kamrater; att uppleva, reglera och uttrycka känslor på ett adaptivt sätt; utvecklas och lära sig

Zero to three, 2001

Vad är kognitiv utveckling?

- utveckling av de intellektuella funktionerna i vid mening: tänkande, förståelse, beslutsfattande, minne, problemlösande, tolkande, jämförande och bedömande

NE, 2017

Fosterutveckling

- **Känseln** det sinne som utvecklas först. Vid 8-9 v kan fostret vrida på huvudet om munnen berörs. Vid 12 v greppar fostret mot något som rör vid fingrarna.
- **Hörsel** från ca 20 v så reagerar fostret reflexmässigt på höga ljud, sk. startle reflex. 22 v orienterar sig och visar uppmärksamhet mot olika ljud, visar även en habituering vid upprepning av ljudet.
- **Synen** minst välutvecklad sinnet. Skyler ögonen om starkt ljus vid undersökning i v 24. I gv 28 visuella cortex finns till stor del på plats
- **Minne** för ljud som hörts under fosterstadiet, föredrar föräldrarnas röster, välkända sånger osv.
- **Hjärnan** nervceller bildas från start, 20-22 v alla neuroner på plats, påfyllning av gliaceller sker. Hjärnans vikt ökar tiofaldigt fram till födseln.

Utvecklingsuppgift

Utveckling

- Anknytning till vårdnadshavarna
- Utforskande av världen
- Språkutveckling
- Differentiering av självet från omgivningen
- Mentalisering "Theory of mind"
- Självkontroll
- Samarbetsförmåga

Föräldraförmåga

- Lyhörd, förutsägbar och tillgänglig
- Trygg bas
- Lyssna, utvecklande dialoger
- Konsekvent uppfostran
- Utvecklande lek, språklig kommunikation, rolleka
- Uppmuntran, belöning, respekt för barnet, tydliga gränser
- Organisera och understöda kamratkontakter

Social och kognitiv utveckling

Ålder	Utveckling
0-1 månad	Söker ögonkontakt, ljud och förälders lukt. Relaterar mestadels genom beröring, att bli hållen och buren. Härmar och imiterar ansiktsuttryck, spegelneuron. Påverkas av omgivningens känslolägen.
2 månader	Ytterst motiverad att delta i socialt samspel, håller kvar ögonkontakten längre, ler, vokaliserar, gestikulerar. Kan följa föremål med blicken. Ansiktskontakten är känslorik och nära. Gillar upprepning. Barn och föräldrar lär sig "rytmen" i samspelet och synkroniserar sitt samspel mer och mer. Barn känsliga för osynk. Första försök till regleringsförmåga kan anas, men föräldern är den som hjälper barnet i de allra flesta lägen.

Social och kognitiv utveckling

Ålder	Utveckling
4-5 månader	Synen förbättras och kan sträcka sig efter saker i sin närhet. Fokus flyttas fr enbart ansikte mot ansikte till annat runtomkring. Kan leka m en sak/objekt och kroppslekar. Tittut lekar.
9-10 månader	Mycket intresserad av omvärlden och kan kommunicera med andra direkt om delade intresseområden, sk. samordnad uppmärksamhet, joint attention. Gemensam lek och ömsesidighet fortsätter utvecklas. Vet sitt namn. Börjar kunna använda sk. <i>social referering</i> , dvs att titta på en vuxen och avgöra om något är farligt. Kan visa en gryende förmåga att börja kunna stoppa en impuls. Skiljer tydligt ut föräldrar/närmaste omsorgspersonerna från andra släktingar och vänner. Vill tydligt helst vara med de föräldrar/omsorgspersoner. Kan visa separationsrädsla. Kan inte skilja egna upplevelser från andras. Kan flytta saker fr, hand till hand. Kan titta efter saker som faller. Kan leta efter gömda saker. Utforskar ansikten med händer. Stoppar mycket i munnen. Pincettgrepp.

Social och kognitiv utveckling

Ålder	Utveckling
18 månader	Barn känner igen sin egen spegelbild och förstår att andras erfarenheter kan skilja sig från deras egen. Kan skilja mellan verkligt och låtsas. Vill och kan samarbeta kring gemensamma mål, hjälper gärna till. Andra barn spelar en stor roll i barnets liv. Börjar mer och mer få en känsla av andra kan tycka och känna annorlunda än en själv. Kan fler och fler ord, och börjar använda språket för att förmedla vad de tänker på, hur de känner sig, vad de tänker göra osv. Språket kan bidra till att lösa konflikter och reglera känslor. Brukar gilla att "leka med verkligheten", använder saker som får symbolisera andra saker, en banan blir en telefon osv.

Social och kognitiv utveckling

Ålder	Utveckling
2-3 år	Min/ditt centralt tema. Har ofta en favorit kompis, men kan också snabbt bli kompis med någon ny, tidigare okänd kamrat. Leker mestadels bredvidlek, gillar att göra konkreta saker ihop, rutschkana, gräva, springa osv. Rollek har börjat bli intressant. Kan hitta väl gömda saker. Börjar sortera former och färger. Kan följa två stegs instruktioner. Minns händelser. Större cirklar, men alla barn har behov av att föräldern är tillgänglig och närvarande, ibland i utforskandet, ibland för att komma tillbaka in och fylla på med trygghet och närhet. Kort koncentrationsspann – växlar aktivitet

Social och kognitiv utveckling

Ålder	Utveckling
4-5 år	Låtsaslekar, springlekar och pyssellekar mm. Rollekar. Regler är ofta centralt och leken förhandlas ofta fram. I leken utforskar barnet världen, sig själv och andra, faror, rädslor osv. Tränar sig på att lösa konflikter. Kan prata om sig själv, vad jag gillar, tycker om osv. Kan hejda sig under gynnsamma förutsättningar. Börjar förstå mer om tid. Kan prata lite om tankar och känslor. Kan börja skilja på fantasi och verklighet. Kan ha svårt att byta perspektiv. När barnet kan uttrycka sig mer, minskar frustration. När tidsuppfattningen har blivit mer stabil blir det lättare att vara ifrån varandra, barnet kan omfatta ungefär vad det betyder, får betydelse för förmågan att vänta och stå ut. Kan färger och räkna. Kan återberätta delar av en berättelse.

Social och kognitiv utveckling

Ålder	Utveckling
5-6 år	Rollekar och fantasilek. Lekteman kan hålla i länge, ex. labyrint, star wars, danslekar, uppträdande osv. Jämför sig. Kan börja använda mer avancerade regelsystem i leken, ex. olika bollekar, pantgömme, rollekar osv. Kan leka i större grupper, under längre tid. Impulser och känsloreglering mer utvecklat, likaså tidsuppfattning och minne. Kan ibland ta andras perspektiv. Jämför sig med andra. Kan bli missnöjd med sådant som han tidigare var nöjd med. Kan mer medvetet styra känslor och impulser och har större förmåga att förstå och anpassa sig till sociala regler och förstå sammanhang och visa empati. Kan mycket, blir stor fort och kan vara läskigt ibland, viktigt att få växla ner till att bli liten igen. Förstår inte ironi.

Emotionell utveckling

- Figure 11.1 Young infants display a variety of emotional expressions.

Anknytning

Ett tryggt anknytningsmönster i relationen mellan barnet och föräldern/omsorgspersonen har en avgörande betydelse för barnets emotionella utveckling och fortsätter sen att påverka den socioemotionella förmågan genom barndomen, tonåren och vuxenlivet (Kobak, Cassidy, Lyons-Ruth & Zir, 2006).

Ett av våra allra viktigaste beteendesystem, evolutionsbiologisk bas.

Definition:

1. Håller över tid
2. Riktas mot en viss person, som inte är utbytbar
3. Har en känslomässig relevans för individen
4. Personerna i relationen söker varandras närhet
5. Personerna i relationen känner obehag vid ofrivillig separation från den andra

Och det som är specifikt för just anknytningsrelationen...

Att den som är anknuten söker **trygghet, tröst och beskydd** hos sin anknytningsperson.

- Det är barnet som knyter an till föräldern, och föräldern som erbjuder sin omsorg.

Anknytningsbeteende och omsorgsbeteende

- ”Om barnet får trygghet och beskydd när den söker förälderns närhet kallas anknytningen *trygg*, medan den kallas *otrygg* om närhetssökandet *inte* leder till ökad känsla av trygghet och beskydd (Broberg mfl, 2006).

Faser i anknytningsutvecklingen

- Från 0 till 8-12 veckor orientering och signaler riktas inte till någon specifik person. Första uppgiften är att lära sig känna igen föräldrarna/omsorgspersonerna.
- 8 veckor till 6-9 månader orientering och signaler riktas mot specifika personer.
- 6-9 månader till ca 3 års ålder – upprätthållande av fysisk närhet till några specifika personer.

Anknytningsmönster (12-18 månader)

Organiserad – samspelet mellan barn och förälder har varit rimligt konsekvent och barnet har lärt sig vad de kan förvänta sig i relationen till föräldern. 65-75% av 1-åriga barn i allmänhet har en god balans mellan utforskande och trygghetssökande och använder föräldern som trygg bas.

- Trygg (B) – barnet kan använda föräldern som trygg bas och säker hamn.
- Otrygg (A) – **undvikande**. Barnet begränsar sin känslomässiga kontakt med föräldern av rädsla för att bli avvisad.
- Otrygg (C) – **ambivalent**. Barnet söker föräldern men är osäker på dennes tillgänglighet.

Desorganiserad – samspelet mellan barn och förälder har innehållit för många starka element av rädsla/skrämsel. Spädbarnets bristande kognitiva kapacitet gör det omöjligt för barnet att organisera en sammanhållen representation av samspelet med föräldern.

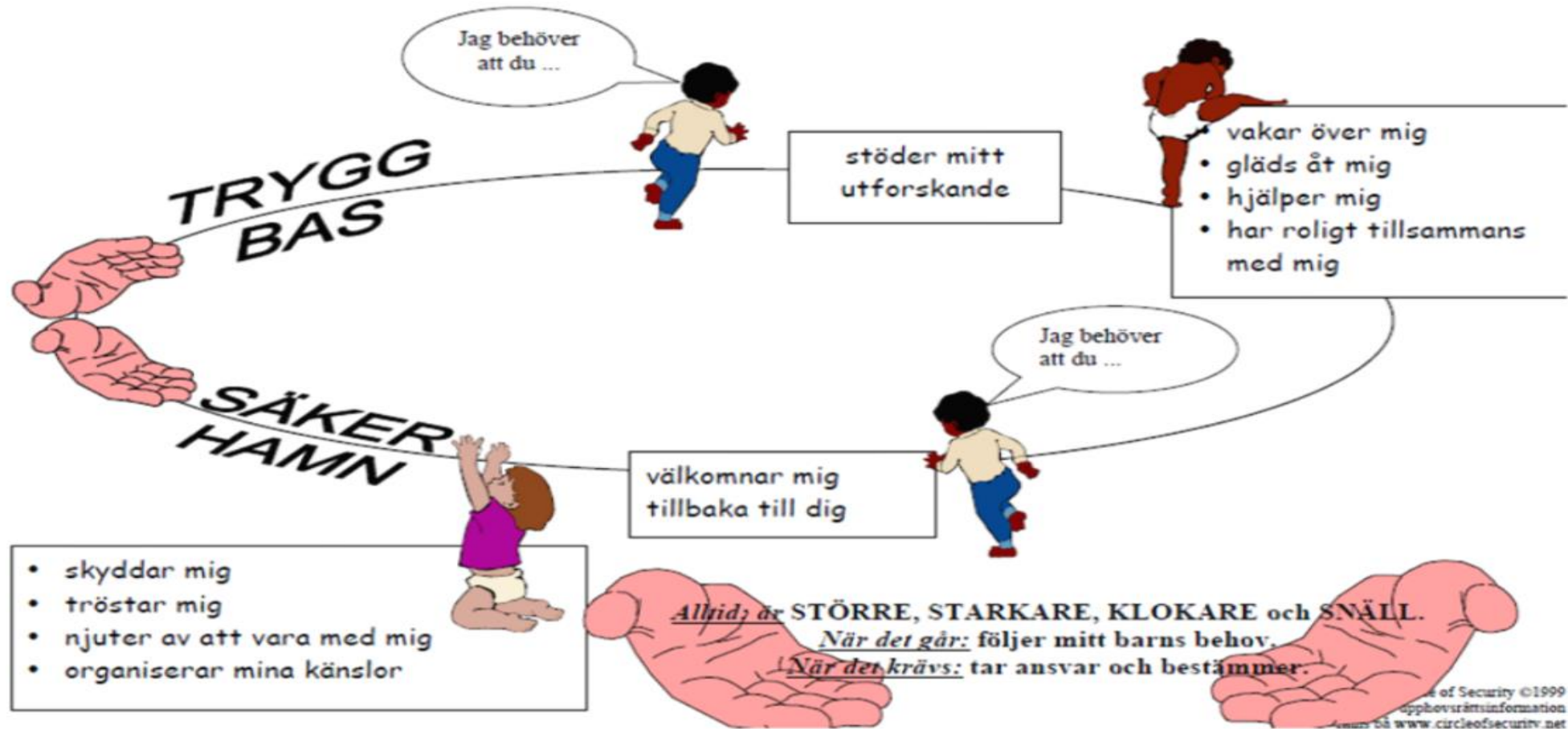
- Otrygg (D) - **desorganiserad**

Föräldraförmågor

- att vara lyhörd, förutsägbar och tillgänglig
 - att vara en trygg bas
 - att lyssna ”utvecklande dialoger”
 - att vara konsekvent och samarbetsinriktad
- (Broberg & Mothander, 2018)

TRYGGHETSCIRKELN®

FÖRÄLDERN TILLGODOSER BARNETS BEHOV

Temperament

- *Hur* barnet reagerar på signaler från omgivningen.
- Genetiskt, biologisk bas, men påverkas av samspel
- Barnets unika temperament syns i dess aktivitetsnivå, energi, intensitet, hastighet, barnets rytm, hur barnet reagerar på förändringar, distraherbarhet osv.
- Goodness-of-fit

Olika temperamentstyper

- Lättsamt temperament, svårt temperament och svåruppvärmt

Chess & Thomas, 1963

Flexibel	Framåt	Ängslig
Reglerad	Aktiv, intensiv	Anpassar sig långsamt
Jämnt humör	Ojämnt humör och affektreglering	Lätt för att dra sig undan
Anpassar sig lätt	<u>Distraherbar</u>	
Lågintensiv	Känslig	
Lågsensitiv		

Temperamentsdimensioner

- Impulsivitet – tänka efter före, eller handla först och tänka sen
- Aktivitet – tempo (sengångare eller vessla)
- Sociabilitet – ensamvarg eller sällskaplig
- Irritabilitet – blir lätt frustrerade i nya situationer/förändringar, fussy babies/high need babies
- Blyghet – reaktion på nyheter i omvärlden, nyfiken eller skeptisk
- mfl.

Minne

Spädbarn har medfödd förmåga att minnas, tidig minnesförmåga kopplat till uppmärksamhet, motivation och positiva känsla

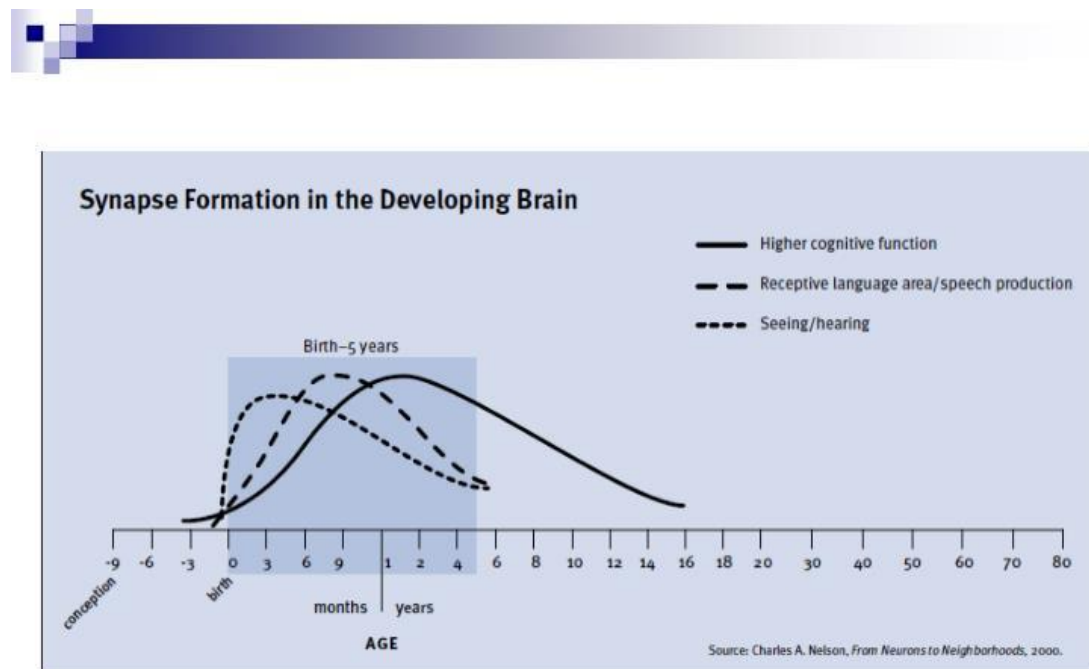
- Implicita minnen, procedurminnen, från ca 2 månader, används främst för att lagra hur vi ska utföra olika rörelser. Ögonrörelser, huvudvridningar, till mer komplexa rörelser, koordination osv.
- Explicita minnen, den typ av minnen som vi kommer ihåg, dvs är minnen som är medvetna och pratbara. Från ca 6 månader, men betydligt mer förbättrad förmåga från 1 år och framåt

Affektreglering

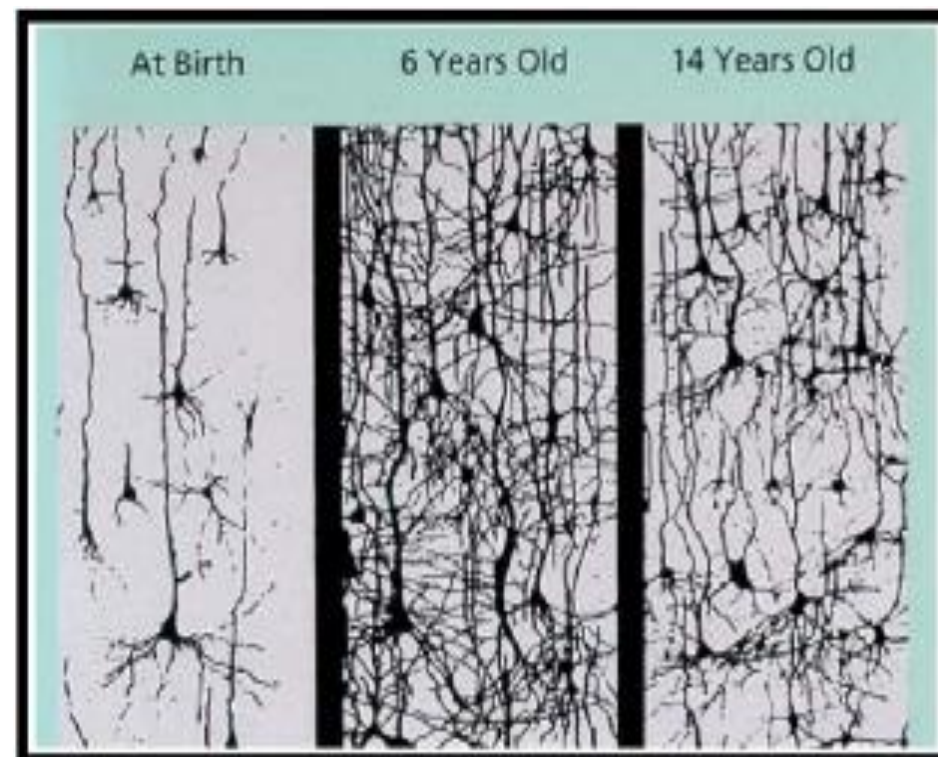
PÅ TIO SEKUNDER KAN MAN LYCKAS FÅ TILL
SAMTLIGA EXEMPEL PÅ DÅLIGT FÖRÄLDRASKAP SOM
NÅGONSIN NÄMNTS I EN JESPER JUUL-BOK.

Väldigt kort om synapsbildning....

National Scientific Council on the Developing Child (2007). *The Timing and Quality of Early Experiences Combine to Shape Brain Architecture: Working Paper #5*. <http://www.developingchild.net>

Referenser och lästips!

- Bergström, M. (2013). Lyhört föräldraskap: Barns utveckling och anknytning de första fyra åren. Stockholm: Bonnier Fakta.
- Broberg, A., Almqvist, K., Risholm Mothander, P. & Tjus, T. (2015) Klinisk barnpsykologi (2:a utgåvan). Stockholm: Natur & Kultur
- Broberg, A., Granqvist, P., Ivarson, T. & Risholm Mothander, P. (2006) Anknytningsteori: Betydelsen av nära känslomässiga relationer. Stockholm: Natur & Kultur
- C.H. Zeanah, Jr. (red.), (2019). Handbook of infant mental health (4:e utgåvan). New York: Guilford Press.
- Gustafsson, I. & Kihlbom, M. (2010). Ta föräldrar på allvar. Om föräldraskap och föräldrastöd. Svenska föreningen för psykisk hälsa.
- Murray, L. (2014). The psychology of babies. How relationships support development from birth to two. Robinson.
- Risholm Mothander, P & Broberg, A. (2018). Att möta små barn och deras föräldrar i vården. Om anknytning, utveckling och samspel. Stockholm: Natur & Kultur.
- Milstolpar: <https://www.cdc.gov/ncbddd/actearly/milestones/index.html>
- Poddtips - BVC Podden

Emma Almstedt, psykolog | Barnhälsovårdsenheten Halland | emma.almstedt@regionhalland.se